

JON MEYNARD KEYNS TA'LIMOTIDA DAVLATNING IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISH ROLI

Maqsudov Abdulmannof Abdulmuttalib o'g'li

Iqtisodiyot fakulteti SIQT_AU_24 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Otavaliyev Bobirjon Sobirjonovich

Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada iqtisodiy ta'limotlar tarixida muhim o'rin tutgan Jon Meynard Keynsning iqtisodiy qarashlari tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor Keyns ta'limotida davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi roli, yalpi talabni boshqarish mexanizmlari hamda iqtisodiy inqiroz sharoitida davlat aralashuvining zarurligiga qaratilgan. Maqolada klassik iqtisodiy maktab vakillarining bozor o'z-o'zini tartibga soladi degan qarashlari bilan Keyns yondashuvi solishtirib o'rganiladi. Shuningdek, ishsizlik, iqtisodiy o'sish va davlat xarajatlarning iqtisodiyotga ta'siri masalalari yoritib beriladi. Tadqiqot davomida Keyns ta'limotining zamonaviy iqtisodiy siyosatdagi ahamiyati va uning amaliy qo'llanilishi tahlil qilinadi. Mazkur maqola iqtisodiy ta'limotlar tarixini o'rganishda nazariy bilimlarni chuqurlashtirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Jon Meynard Keyns, keynschilik ta'limoti, iqtisodiy ta'limotlar tarixi, davlatning iqtisodiyotdagi roli, yalpi talab, fiskal siyosat, iqtisodiy inqiroz, ishsizlik, bozor va davlat munosabatlari.*

Kirish. XX asr boshlarida jahon iqtisodiyotida yuz bergan chuqur inqirozlar iqtisodiy fikrda yangi yondashuvlarning shakllanishiga sabab bo'ldi. Ayniqsa, 1929–1933-yillardagi Buyuk iqtisodiy inqiroz mavjud klassik iqtisodiy ta'limotlarning bozor iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish borasidagi cheklangan imkoniyatlarini ochib berdi. Ushbu sharoitda iqtisodiy jarayonlarni davlat tomonidan tartibga solish zarurati tobora yaqqol namoyon bo'la boshladi.

Klassik iqtisodiy maktab vakillari bozor mexanizmi o'z-o'zini avtomatik ravishda muvozanatga keltiradi, deb hisoblaganlar. Ularning fikricha, talab va taklif o'rtasidagi muvozanat, narxlar mexanizmi hamda erkin raqobat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Biroq amaliy tajriba shuni ko'rsatdiki, bozor iqtisodiyoti ayrim holatlarda uzoq muddatli ishsizlik va ishlab chiqarishning pasayishi kabi muammolarni mustaqil ravishda bartaraf eta olmaydi.

Aynan shunday murakkab iqtisodiy sharoitda ingliz iqtisodchisi Jon Meynard Keyns tomonidan yangi iqtisodiy ta'limot ishlab chiqildi. Keyns o'zining iqtisodiy qarashlari orqali bozor mexanizmining cheklanganligini asoslab berdi hamda davlatning iqtisodiy jarayonlardagi faol ishtirokini zarur deb hisobladi. Uning ta'limoti iqtisodiy fikr tarixida tub burilish yasadi.

Keyns ta'limotining markazida yalpi talab tushunchasi turadi. Unga ko'ra, iqtisodiyotdagi asosiy muammo ishlab chiqarish imkoniyatlarida emas, balki talab yetishmovchiligida namoyon bo'ladi. Yalpi talab yetarli darajada bo'lmaganda, ishlab chiqarish qisqaradi, ishsizlik ortadi va iqtisodiy o'sish sekinlashadi. Bunday vaziyatda davlat tomonidan faol iqtisodiy siyosat yuritilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Keyns davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi asosiy vositalari sifatida fiskal siyosatni alohida ta'kidlaydi. Davlat xarajatlarini oshirish, soliqlarni moslashtirish hamda investitsiyalarni rag'batlantirish orqali yalpi talabni ko'paytirish mumkinligi asoslab beriladi. Bu orqali iqtisodiy faollikni tiklash va ishsizlik darajasini kamaytirish imkoniyati yaratiladi.

Keyns ta'limoti nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo'ldi. Uning g'oyalari ko'plab davlatlar tomonidan iqtisodiy siyosatni shakllantirishda qo'llanildi hamda zamonaviy makroiqtisodiy boshqaruvning nazariy asosiga aylandi. Bugungi kunda ham iqtisodiy inqirozlar sharoitida Keyns ta'limotining dolzarbligi saqlanib qolmoqda.

Metadologiya: Mazkur tadqiqot metodologiyasi iqtisodiy ta'limotlar tarixini o'rganishda keng qo'llaniladigan umumilmiy va maxsus ilmiy usullarga asoslanadi.

Tadqiqot jarayonida Jon Meynard Keyns ta'limotining shakllanish sharoiti, nazariy asoslari hamda davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi roli tizimli ravishda o'rganildi. Metodologik yondashuv iqtisodiy nazariyalarni tarixiy jarayonlar bilan bog'liq holda tahlil qilishga qaratildi.

Tadqiqotda tarixiy-tahliliy usuldan foydalanildi. Ushbu usul orqali Keyns ta'limotining paydo bo'lishiga sabab bo'lgan iqtisodiy sharoitlar, xususan, Buyuk iqtisodiy inqiroz davridagi muammolar tahlil qilindi. Shuningdek, klassik iqtisodiy maktab qarashlari bilan Keyns yondashuvining farqli jihatlari tarixiy ketma-ketlikda o'rganildi va ularning iqtisodiy fikr taraqqiyotidagi o'rnini baholandi.

Tadqiqot davomida taqqoslash (solishtirma) usuli keng qo'llanildi. Bu usul yordamida klassik iqtisodiy ta'limot vakillarining bozor o'z-o'zini tartibga soladi degan g'oyalari Keynsning davlat aralashuvi zarurligi haqidagi qarashlari bilan solishtirildi. Taqqoslash orqali har ikki yondashuvning afzallik va kamchiliklari aniqlanib, ularning iqtisodiy siyosatga ta'siri ochib berildi.

Shuningdek, tadqiqotda mantiqiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Keyns ta'limotining asosiy tushunchalari — yalpi talab, fiskal siyosat, davlat xarajatlari va ishsizlik masalalari mantiqiy izchillikda tahlil qilindi. Olingan nazariy xulosalar umumlashtirilib, davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Tadqiqotning metodologik asosini ilmiy adabiyotlar va nazariy manbalarni o'rganish tashkil etdi. Keynsning asosiy asarlari, iqtisodiy ta'limotlar tarixi bo'yicha darsliklar hamda zamonaviy iqtisodchilarning ilmiy qarashlari tahlil qilindi. Ushbu yondashuv tanlangan mavzuni chuqur va har tomonlama yoritishga, shuningdek, Keyns ta'limotining bugungi iqtisodiy siyosatdagi ahamiyatini aniqlashga imkon berdi.

Adabiyotlar tahlili: Jon Meynard Keyns ta'limoti iqtisodiy fikr tarixida alohida o'rin egallagan bo'lib, uning nazariy qarashlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan. Keynsning asosiy asari hisoblangan “The General Theory of Employment, Interest and Money” (1936) iqtisodiyotni davlat tomonidan

tartibga solish zaruratini ilmiy jihatdan asoslab bergan fundamental manba sifatida e'tirof etiladi. Ushbu asarda yalpi talab yetishmovchiligi, ishsizlik va fiskal siyosatning ahamiyati chuqur tahlil qilingan.

Iqtisodiy ta'limotlar tarixi bo'yicha yozilgan darslik va ilmiy adabiyotlarda Keynes ta'limoti klassik iqtisodiy maktabga muqobil yondashuv sifatida baholanadi. Jumladan, ko'plab mualliflar klassik iqtisodchilarning bozor o'z-o'zini tartibga soladi degan g'oyalarini Keynes nazariyasi bilan solishtirib, davlat aralashuvining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini alohida ta'kidlaydilar. Bu manbalarda Keynes ta'limotining tarixiy sharoitda shakllanishi va uning iqtisodiy fikr taraqqiyotiga qo'shgan hissasi yoritilgan.

Zamonaviy iqtisodchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda Keynes ta'limoti amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Ayniqsa, iqtisodiy inqirozlar davrida davlat xarajatlarini oshirish, soliq siyosatini moslashtirish va investitsiyalarni rag'batlantirish kabi choralar Keynes g'oyalari asosida izohlanadi. Ushbu ilmiy ishlar Keynes ta'limotining faqat tarixiy ahamiyatga ega emasligini, balki hozirgi iqtisodiy siyosatda ham dolzarb ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, ayrim adabiyotlarda Keynes ta'limotiga nisbatan tanqidiy yondashuvlar ham uchraydi. Ba'zi iqtisodchilar davlat aralashuvining ortishi byudjet taqchilligi va inflyatsiya xavfini kuchaytirishini ta'kidlaydilar. Ushbu tanqidlar neoklassik va monetaristik yo'nalish vakillari tomonidan ilgari surilgan bo'lib, Keynes ta'limotining cheklangan jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Natijalar va muhokamalar: Jon Meynard Keynes ta'limoti iqtisodiy fikr tarixida alohida o'rin egallagan bo'lib, uning nazariy qarashlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan. Keynsning asosiy asari hisoblangan "The General Theory of Employment, Interest and Money" (1936) iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish zaruratini ilmiy jihatdan asoslab bergan fundamental manba sifatida e'tirof etiladi. Ushbu asarda yalpi talab yetishmovchiligi, ishsizlik va fiskal siyosatning ahamiyati chuqur tahlil qilingan.

Iqtisodiy ta'limotlar tarixi bo'yicha yozilgan darslik va ilmiy adabiyotlarda Keynes ta'limoti klassik iqtisodiy maktabga muqobil yondashuv sifatida baholanadi. Jumladan, ko'plab mualliflar klassik iqtisodchilarning bozor o'z-o'zini tartibga soladi degan g'oyalarini Keynes nazariyasi bilan solishtirib, davlat aralashuvining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini alohida ta'kidlaydilar. Bu manbalarda Keynes ta'limotining tarixiy sharoitda shakllanishi va uning iqtisodiy fikr taraqqiyotiga qo'shgan hissasi yoritilgan.

Zamonaviy iqtisodchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda Keynes ta'limoti amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Ayniqsa, iqtisodiy inqirozlar davrida davlat xarajatlarini oshirish, soliq siyosatini moslashtirish va investitsiyalarni rag'batlantirish kabi choralar Keynes g'oyalari asosida izohlanadi. Ushbu ilmiy ishlar Keynes ta'limotining faqat tarixiy ahamiyatga ega emasligini, balki hozirgi iqtisodiy siyosatda ham dolzarb ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, ayrim adabiyotlarda Keynes ta'limotiga nisbatan tanqidiy yondashuvlar ham uchraydi. Ba'zi iqtisodchilar davlat aralashuvining ortishi byudjet taqchilligi va inflyatsiya xavfini kuchaytirishini ta'kidlaydilar. Ushbu tanqidlar neoklassik va monetaristik yo'nalish vakillari tomonidan ilgari surilgan bo'lib, Keynes ta'limotining cheklangan jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan.
2. Skidelsky, R. (2003). John Maynard Keynes: The Economist as Savior, 1920–1937. London: Macmillan.
3. Blaug, M. (1997). Economic Theory in Retrospect. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Patinkin, D. (1965). Money, Interest, and Prices. New York: Harper & Row.
5. Snowdon, B., & Vane, H. R. (2005). Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State. Cheltenham: Edward Elgar.

6. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2009). Economics. New York: McGraw-Hill.
7. King, J. E. (2010). A History of Post Keynesian Economics Since 1936. Cheltenham: Edward Elgar.
8. Hicks, J. R. (1937). Mr. Keynes and the “Classics”; A Suggested Interpretation. *Econometrica*, 5(2), 147–159.